

Hoe gezond is de leefomgeving van kinderen in de regio Utrecht?

De fysieke en sociale leefomgeving van kinderen is een belangrijke factor die van invloed is op hun gezondheid. Een gezonde leefomgeving nodigt uit tot bewegen en spelen, elkaar te ontmoeten en heeft een goede luchtkwaliteit. Door de leefomgeving gezonder in te richten kan veel gezondheidswinst worden geboekt. In deze factsheet wordt ingegaan op de blootstelling aan tabaksrook en buiten spelen (fysieke omgeving) en sociale contacten en lidmaatschap (sport) verenigingen (sociale omgeving).

Blootstelling aan tabaksrook 10-11 jarigen

Eén van de kernwaarden van een gezonde leefomgeving is dat kinderen opgroeien in een rookvrije omgeving. Roken is verreweg de belangrijkste oorzaak van sterfte en ziekte. Meeroken door kinderen heeft een nadelige invloed op de ontwikkeling van de longen en geeft een verhoogde kans op luchtweginfecties, hoesten en het ontwikkelen van astma. De fysieke en sociale omgeving spelen een rol in tabakspreventie door te beschermen tegen meeroken en tegelijkertijd uit te dragen dat de norm 'niet roken' is. Zie *Kernwaarden Gezonde Leefomgeving*.

Ruim een kwart (26%) van de 10-11 jarigen in de regio Utrecht geeft aan dat er wordt gerookt in zijn of haar leefomgeving. Er zijn grote verschillen in blootstelling aan rook tussen de verschillende gemeenten, variërend van 4% (De Bilt) tot 67% (Utrechtse Heuvelrug). [Ga hier naar de gemeentelijke cijfers](#). In onderstaande figuur zijn de plaatsen weergegeven waar de kinderen zijn blootgesteld aan rook.

Figuur 1. Plaatsen waar kinderen (10-11 jaar) worden blootgesteld aan rook

Kinderen met een migratie-achtergrond worden *minder* vaak blootgesteld aan rook dan kinderen zonder migratie-achtergrond (21% versus 27%). Dit geldt zowel voor kinderen met een niet-westerse als voor kinderen met een westerse migratie-achtergrond. Verder zien we dat kinderen van laag opgeleide ouders vaker thuis blootgesteld zijn aan rook, in vergelijking met de andere kinderen (8,0% versus 3,5%).

Onderzoeksgroep

De onderzoeksgroep bestaat uit 3250 kinderen van 10-11 jaar ongeveer evenveel jongens als meisjes. De gegevens zijn verzameld in het schooljaar 2019-2020 via een vragenlijst, mondeling afgenomen door de assistenten jeugdgezondheidszorg tijdens het reguliere contactmoment van 10-11 jarigen. Door tijdelijke schoolsluiting vanwege Corona, is ongeveer één derde van de normale groep kinderen van 10-11 jaar bereikt met het onderzoek. Nadere analyse laat zien dat dit geen effect heeft gehad op de representativiteit van de onderzoeksgroep.

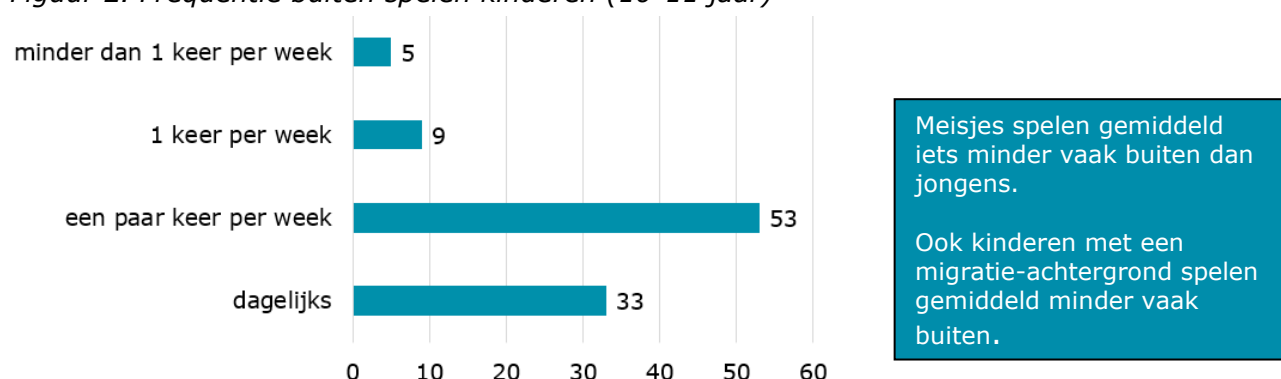
De meeste kinderen wonen bij beide ouders (94%), 6% woont in éénoudergezin. Ruim een kwart van de kinderen (27%) heeft ouders met een laag opleidingsniveau (lager dan MBO) en een vijfde van de kinderen heeft een migratie-achtergrond.

Spelen kinderen meer buiten als ze vinden dat er fijne speelplekken zijn in de buurt?

1 op de 8 kinderen (10-11 jaar) in de regio Utrecht heeft overgewicht (GGDrU, 2019). De leefomgeving kan gezond gedrag bevorderen of juist belemmeren. Door de leefomgeving zo in te richten dat een actieve leefstijl (zoals fietsen, buitenspelen, sporten) wordt gestimuleerd en ongezonde voeding (snacks, snoep) minder gemakkelijk beschikbaar is, worden problemen rond overgewicht tegengegaan. Zie *Kernwaarden Gezonde Leefomgeving*.

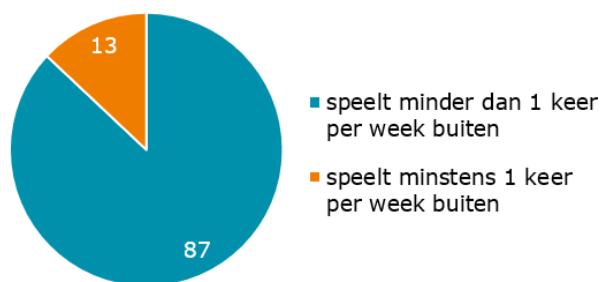
De ruime meerderheid van de kinderen geeft aan meerdere keren per week buiten te spelen, buiten schooltijd (zie figuur 2).

Figuur 2. Frequentie buiten spelen kinderen (10-11 jaar)

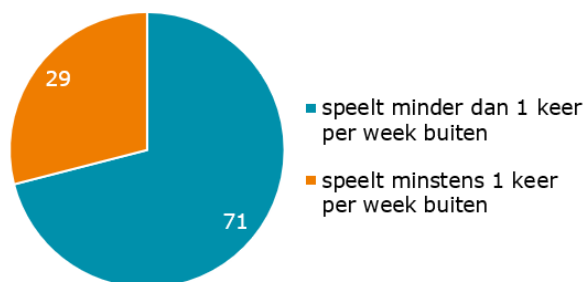

De meeste kinderen (92%) vinden dat er voldoende fijne plekken zijn om buiten te spelen. Deze kinderen spelen vaker buiten, in vergelijking met kinderen die niet positief zijn over de speelplekken in de buurt (zie onderstaande figuren).

Geen fijne plekken om buiten te spelen

Fijne plekken om buiten te spelen

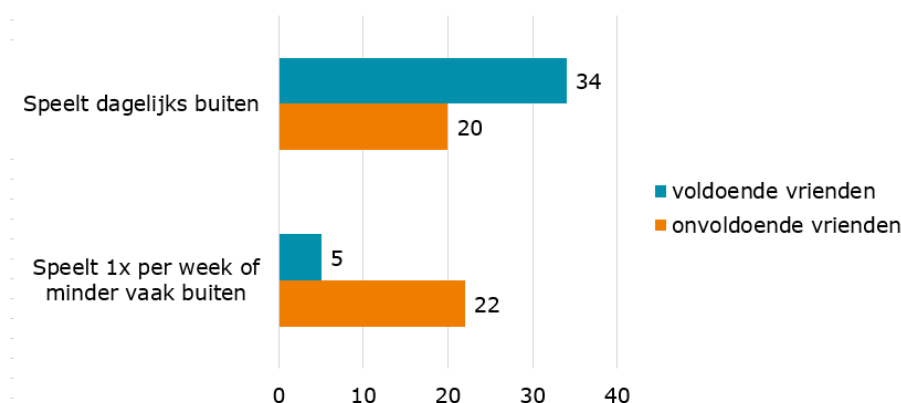

Sociale omgeving : vriendjes en vriendinnetjes om mee te spelen

Naast de fysieke omgeving is ook de sociale omgeving van belang voor een gezonde ontwikkeling van kinderen. Denk hierbij aan warme, ondersteunende relaties in het gezin, op school en contacten met vriendjes /vriendinnetjes. [Lees meer](#)

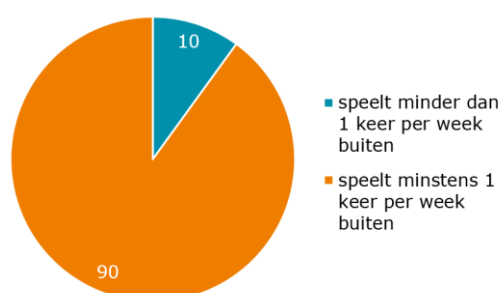
De meeste kinderen (89%) geven aan dat ze voldoende vriendjes/vriendinnetjes hebben om mee te spelen. 9% van de kinderen antwoordt 'gaat wel' en 2,4% geeft aan geen vriendjes/vriendinnetjes te hebben om mee te spelen. Kinderen die aangeven voldoende vriendjes of vriendinnetjes hebben om te spelen, spelen vaker buiten (zie figuur 3).

Figuur 3. Relatie tussen buiten spelen en hebben van voldoende vriendjes/vriendinnetjes

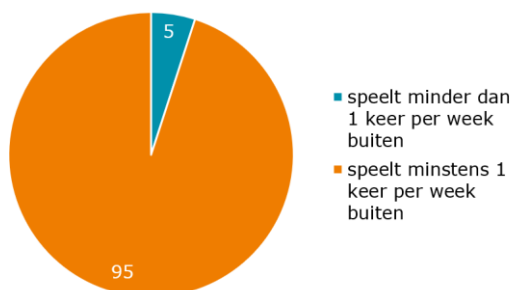

We zien ook een samenhang tussen het hebben van vriendjes en vriendinnetjes en het psychosociaal welbevinden van kinderen: kinderen met een verhoogd risico op psychosociale problematiek hebben significant minder vaak voldoende vriendjes of vriendinnetjes om mee te spelen (81% versus 89%). Ook spelen deze kinderen minder vaak buiten (zie figuur 4).

Psychosociale problemen

Geen psychosociale problemen

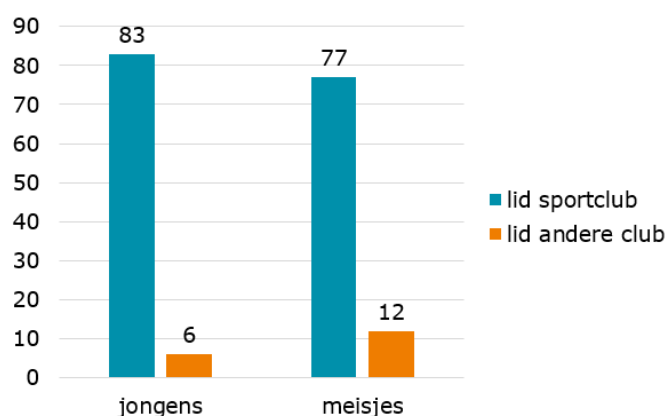

Lidmaatschap van een (sport) vereniging

Het hebben van een constructieve vrije tijdsbesteding is goed voor de ontwikkeling van kinderen. Lid zijn van een vereniging, bijvoorbeeld op het terrein van sport, of op creatief vlak (muziek, schilderen, toneel) draagt hier positief aan bij (NJI) [Lees meer](#)

Figuur 5. Lidmaatschap (sport)vereniging

89% van de kinderen is lid van een club of vereniging (sport en niet sport). Dit cijfer komt overeen met eerdere jaren. Ongeveer evenveel jongens als meisjes zijn lid van een vereniging. We zien wel dat minder meisjes dan jongens lid zijn van een **sport**vereniging (77% versus

83%). Aan de andere kant zijn meisjes vaker lid van een andere vereniging dan sport in vergelijking met jongens (12% versus 6%) (zie figuur).

Wat we ook al in eerder onderzoek zagen is dat kinderen met een migratie-achtergrond en kinderen met laagopgeleide ouders minder vaak lid zijn van een (sport)vereniging. Ook kinderen met een ongunstige financiële situatie thuis zijn minder vaak lid van een sportvereniging op sportclub. [lees meer](#)

Verschillen naar sociaal economische status van de wijk

Het is interessant om inzicht te krijgen in hoeverre de beschreven aspecten van de fysieke en sociale leefomgeving van kinderen verschillen naar economische status van de wijk waar de kinderen wonen. Klopt het dat kinderen woonachtig in wijken met een ongunstigere sociaal economische achtergrond vaker blootgesteld zijn aan rook, minder vaak buiten spelen en minder vaak lid zijn van een (sport) vereniging? En in hoeverre draagt de sociaal economische status van de wijk, los van andere factoren (zoals opleidingsniveau van de ouders en/of migratie-achtergrond) bij aan de verklaring van verschillen in fysieke en sociale leefomgeving?

Om een beeld te krijgen van de sociaal economische status van een wijk is gebruik gemaakt van de SES-scores, ontwikkeld door het Sociaal Cultureel Planbureau (zie kader). Hoe hoger de score, des te hoger de sociaal economische status van een wijk is ten opzichte van het landelijk gemiddelde, dat op 0 gesteld.

De SES-score van een wijk is berekend op basis van het gemiddelde inkomen in de wijk, het percentage mensen met een laag inkomen, het percentage laagopgeleiden en het percentage mensen dat niet werkt. Het landelijke gemiddelde is op 0 gesteld.

Voor de analyses is een driedeling gemaakt :
SES-score <0 : onder het landelijke gemiddelde
SES-score 0-1 : rond het landelijk gemiddelde
SES-score > 1 : boven het landelijk gemiddelde

In de onderstaande tabel is te zien bij welke factoren er een samenhang is met de SES-score van de wijk waar het kind woont.

Tabel 1. Relatie SES-score wijk en aspecten fysieke en sociale leefomgeving

	SES-score wijk	effect na correctie achtergrondkenmerken
Blootstelling rook algemeen	-	-
Blootstelling aan rook thuis	ja	-
buiten spelen	ja	-
Fijne speelplekken	-	-
voldoende vrienden/innen	-	-
Lid vereniging	ja	ja

Kinderen in wijk met lagere SES-score vaker thuis blootgesteld aan rook

We zien geen verschillen in blootstelling aan rook in z'n algemeenheid naar SES-score van de wijk, maar wel voor blootstelling aan rook thuis. Kinderen in een wijk met een SES onder het landelijk gemiddelde, worden vaker thuis blootgesteld aan rook. Echter wanneer opleidingsniveau meegenomen wordt in de analyses, verdwijnt het effect van de SES-score van de wijk.

Niet of nauwelijks verschillen naar SES-score van de wijk in buiten spelen, vriendjes en plekken om buiten te spelen

Wanneer we kijken naar buiten spelen, zien we dat kinderen die wonen in een wijk met een SES onder het landelijk gemiddelde, iets minder vaak buiten spelen dan de andere kinderen. Wel zijn ze even tevreden over de plekken om buiten te spelen als de kinderen in andere wijken en zijn ze even tevreden over het aantal vriendjes of vriendinnetjes dat ze hebben om mee te spelen.

Kinderen in wijk met lage SES-score minder vaak lid van (sport) vereniging

Kinderen woonachtig in wijken met een SES-score onder het landelijk gemiddelde zijn minder vaak lid van een club of vereniging. Ook wanneer in de analyses gecorrigeerd wordt voor geslacht, migratieachtergrond en opleidingsniveau van de ouders, blijft er een effect van de sociaal economische status van de wijk waarin de kinderen wonen, op het al dan niet lid zijn van een (sport) club of vereniging.

Conclusies en aanbevelingen

Blootstelling aan roken vooral thuis

Ruim een kwart van de kinderen wordt blootgesteld aan rook. In de meeste gevallen is dat in de thuissituatie of bij anderen thuis. Er is een duidelijke relatie met het opleidingsniveau van de ouders. Dit komt overeen met het feit dat laagopgeleiden vaker roken (24% van de laagopgeleiden rookt, versus 14% van de hoogopgeleiden).

Aanbevelingen

Deze resultaten onderstrepen het belang van aandacht voor de thuissituatie in beleid. Voorlichting aan ouders over het nadelige effect van rook op hun kind kan mogelijk een extra stimulans vormen om te stoppen met roken, of het rookgedrag aan te passen door buiten te roken. Speciale aandacht is nodig voor beleid dat goed aansluit bij laagopgeleide ouders. Voor de jeugdgezondheidszorg zijn verschillende werkwijzen en materialen ontwikkeld die gebruikt kunnen worden in de contactmomenten met ouders. Voorbeeld hiervan zijn de beeldverhalen, bedoeld voor mensen met beperkte gezondheidsvaardigheden [lees meer](#). Ook is er een e-learning 'Begrijpelijk communiceren' beschikbaar [lees meer](#). Daarnaast kunnen ouders verwezen worden naar Rookvrije Ouders (telefonische coaching voor stoppen met roken) [lees meer](#). De geboortezorg kan gebruik maken van werkwijzen en materialen, ontwikkeld door de Taskforce Rookvrije start [lees meer](#).

Buiten spelen hangt samen met fijne speelplekken en vriendschappen

Uit dit onderzoek komt naar voren dat kinderen die tevreden zijn over de speelplekken in de wijk, vaker buiten spelen. Fijn om te zien dat er niet of nauwelijks verschillen zijn naar sociaal economische status van de wijk in de mate waarin de kinderen buiten spelen en tevreden zijn over de speelplekken.

Kinderen die tevreden zijn over het hebben van vrienden/vriendinnen om mee te spelen, spelen vaker buiten. Zowel buiten spelen als spelen met vrienden/vriendinnen draagt bij aan een gezonde ontwikkeling van kinderen. Daarnaast is in dit onderzoek een positieve samenhang gevonden van buiten spelen en psychisch welbevinden. Dit geeft aan dat buiten spelen een positief effect kan hebben op het welbevinden van kinderen. Aan de andere kant kan het ook betekenen dat kinderen die niet goed in hun vel zitten, minder vaak buiten spelen, wat een extra negatief effect kan hebben op hun gezondheid (denk aan beweging, buitenlucht en sociale contacten).

Aanbevelingen

Aantrekkelijke, veilige speelplekken in de wijk, kunnen het buiten spelen van kinderen stimuleren. Uit eerder panelonderzoek van de GGD onder ouders kwam naar voren dat zij behoefte hebben aan ontmoetingsplekken bijvoorbeeld in de vorm van bankjes bij de speelplekken [lees meer](#). Dit bevordert de sociale contacten tussen ouders en zorgt meteen voor meer veiligheid. In de voorlichting rondom buitenspelen en beweging kan ook de relatie met beeldschermgebruik onder de aandacht worden gebracht. Voor de ogen is het belangrijk om niet te lang achter elkaar achter een beeldscherm te zitten. Hiervoor is een [20-20-2 richtlijn](#) opgesteld, waarin geadviseerd wordt dagelijks minimaal 2 uur buiten te zijn/spelen.

Ook scholen kunnen een belangrijke rol spelen in het stimuleren van beweging via het Gezonde School programma [lees meer](#). Onderdelen hiervan zijn bijvoorbeeld aantrekkelijke speelpleinen die ook buiten schooltijd toegankelijk zijn en aandacht voor beweging en sport tijdens de schooldag.

Kinderen van laagopgeleide ouders en met een migratieachtergrond minder vaak lid van een vereniging, ook sociaal economische status wijk speelt een rol.

Nog steeds zien we dat kinderen met laagopgeleide ouders en kinderen met een migratie-achtergrond veel minder vaak lid zijn van een vereniging. Los hiervan zien we een aanvullend effect van de sociaal economische status van de wijk waarin ze wonen op het lidmaatschap van een vereniging.

Activiteiten in clubverband, zoals sporten of sociaal culturele activiteiten (creatief, muziek, scouting) zijn goed voor de ontwikkeling van kinderen. Niet alleen vanwege de ontwikkeling van vaardigheden op de bovengenoemde terreinen, maar ook voor de ontwikkeling vanwege sociale vaardigheden, het ontdekken van eigen talenten en contact met andere volwassenen dan ouders en familie.

Aanbevelingen

Laagdrempelige sport- en sociaal culturele activiteiten voor kinderen in de wijk (bijvoorbeeld vanuit buurtsportcoaches) werken bevorderend voor juist deze kinderen. Verder blijft het onder de aandacht brengen van de financiële ondersteuningsmogelijkheden die er zijn (bijvoorbeeld jeugdsportfonds) van belang. Ook zou het mooi zijn nader te verkennen of er combinaties te maken zijn met buitenschoolse opvang en gesubsidieerd aanbod daarbij.

Meer informatie:

Clothilde Bun, Onderzoeker Publieke Gezondheid cbun@ggdru.nl, 06-28528442